

Kvinnor bakom kameran

1864–1950-TALET I ARVIKA

Sofia Dahlman

Augusta Chytraeus

Anna Dähn

Amelie Rydberg

Olga Segerberg

Anna Jansson mfl

Albertina Pauli

Förord

Inför sommarutställningen 2020 på Säguddens Museum framfördes idén att den skulle presentera kvinnliga fotografer i Arvika. Ett utmärkt förslag som genast antogs. Min roll i utställningsgruppen blev att ta fram fakta om vilka de var, deras liv och verksamhet. Jag hade mycket begränsad kunskap i ämnet då Olga Segerberg var den enda jag kände till. Det blev att leta i böcker, tidskrifter, uppsatser, avhandlingar, arkiv och inte minst kyrkböcker. Även kontakter med privatpersoner var givande. Lyckligvis kunde jag få hjälp av kunniga släktforskare som gjorde en ovärderlig insats. Utan dem hade det varit omöjligt att reda ut ett ständigt flyttande inom Arvika eller i landet. Speciellt Sofia Dahlman flyttade ofta, men även Olga Segerberg rörde på sig en hel del. Arvika bibliotek och Arvika kommuns historiska bildarkiv har varit till god nytta. Ett stort tack till Lars Norrby som format broschyren och bildbehandlat fotona.

När utställningen var klar kände jag ett behov av att samla den kunskap som tagits fram i en skrift, som ju är mer beständig än en tillfällig utställning. Det gav mig även möjlighet att komplettera med uppgifter som kommit fram i efterhand. Detta häfte handlar om 12 kvinnor som var fotografer i Arvika under en tidsrymd av nästan hundra år från 1864 till 1951. Det fanns även manliga fotografer men här nämns de bara när de har betydelse för någon av de kvinnliga. Denna sammanställning är långt ifrån fullständig men min förhoppning är att den kan tjäna som utgångspunkt för fortsatta efterforskningar. Några fotografer får betydligt större utrymme än andra beroende på tillgång till information och hur länge de verkat i Arvika. Jag skriver i princip om de som innehade en fotoateljé men några andra finns med. Albertina Pauli är ett exempel på en så kallad bygdefotograf.

Till sist ett lustigt sammanträffande: Olga Segerberg bodde en stor del av sitt liv på samma adress som sedan länge är min. Segerbergsgården, som huset kallades, hyste på sin tid flera kvinnliga fotografer. Den är naturligtvis borta men ändå...

Majken Magnusson juni 2021

Kort om fotohistorien

I början av 1839 presenterades Daguerres uppfinning daguerreotypin i Paris för första gången. Det räknas som fotografiets ursprungår. Kunskapen spred sig snabbt och hans instruktionsbok i ämnet kom ut i Sverige redan till julen 1839. I slutet av 1840-talet började porträttfotografer resa runt i Sverige och sätta upp tillfälliga provisoriska fotoateljéer. De stannade på en plats så länge det fanns några kunder.

På 1850-talet uppfanns kolloidummetoden som innebar att ett fotografi kunde kopieras. Glasnegativet med kolloidiumöverdrag kallades våtplåt. Papperet man använde hette albuminpapper. Det gav fortfarande matta bilder så att man fortsatte att retuschera varje bild.

På 1860-talet gjordes blankare papper och tekniken tillät bättre möjligheter att mångfaldiga korten och då blev det populärt att låta fotografera sig och dela ut porträtten till släkt och vänner. Detta ivriga samlande av visitkortsporträtt kom att kallas

cartomani efter franskans *carte de visite*. Visitkortsporträtten sattes in i stiliga album, som låg framme i finrummet så att besökare kunde imponeras av mängden visitkort man hade. Det gällde att byta till sig eller få så många som möjligt. Även bilder på den tidens kända personer var eftertraktade. Antalet fotoateljéer ökade tack vare denna cartomani och det blev därför billigare att fotografera sig. Samtidigt ledde det till överetablering och minskad lönsamhet för ateljéerna.

1870-talet blev kabinettsfotografierna populära. De var större än visitkortsporträtten och ansågs mer exklusiva. Våtplåten ersattes av den fabrikstillverkade torrplåten, som kunde lagras både före och efter exponeringen.

Efter andra världskriget skedde stora förändringar och antalet fotoateljéer minskade. Den tekniska utvecklingen gjorde att fler kunde fotografera och man var inte bunden till en ateljé.

Fotoateljén

Fotograferingen gjordes som regel i en ateljé eftersom tekniken var otymplig och med väldigt långa exponeringstider. Porträtten var det viktigaste motivet. Det behövdes mycket personal för att driva en fotoateljé så förutom ägaren fanns oftast flera fotografer, assistenter, retuschörer och biträden. När ägaren var en kvinna var all övrig personal det också. Ateljén behövde ett ljusst rum med takfönster som vi kan se på foton av Sofia Dahlmans ateljé och av ateljébyggnaden nedanför Amelie Rydbergs bostad. Dessutom fanns rum för framkallning och retuschering. Rekvizitan var vanligen stol, pelarbord, draperi med tofsar och en mönstrad matta. Kulisser, pelare, balustrader, piedestal med en palm eller annan krukväxt var också vanliga tillbehör. När man kunde resa lättare med järnvägen blev det vanligt att fotografen hade en ateljé och en eller flera filialer. Olga Segerberg hade filialer i Charlottenberg, Åmotfors och Färgelanda.

Kvinnorna och samhället

Kvinnornas situation på 1800-talet var mycket annorlunda än den är idag. Det dröjde till mitten av århundradet innan lagstiftningen gav kvinnorna begränsade friheter inom näringsliv och politik. Flera av de aktuella kvinnliga fotograferna levde en stor del av sina liv utan politisk rösträtt till riksdagen. Olga Segerberg och Brita Crona var mycket engagerade i kampen för kvinnans politiska rösträtt och 1921 kunde de för första gången rösta i ett riksdagsval.

Det finns flera teorier omkring varför så många kvinnor blev fotografer så tidigt. Inom borgerskapet sökte sig ensamstående och yngre kvinnor ut på arbetsmarknaden och fotografering var en ny verksamhet som aldrig hade ingått i skråväsendet, något som gjorde det lättare för kvinnor att etablera sig där. Konstnärliga yrken ansågs mer acceptabla för kvinnorna. Retuscheringen som gjordes underlättades om man hade konstnärliga anlag. Fotograf blev kort sagt ett yrke som ansågs lämpligt för kvinnor att utöva. Demokratiseringen av det svenska samhället, industrialiseringen och näringsfriheten

Tre damer – Olga Segerberg i mitten.

som började komma i mitten av 1800-talet bidrog till kvinnornas möjlighet att arbeta och försörja sig själva.

Det var naturligtvis i storstäderna som de första fotograferna etablerade sig men mindre orter följde snart efter. Till Arvika kom kringresande fotografer, men den första bofasta med egen fotoateljé är Sofia Dahlman. Arvika blev köping 1811 men det var få invånare och de flesta var tämligen fattiga. 1815 hade Arvika bara 125 invånare och majoriteten var köpmän, hantverkare och bönder med familjer. Året efter att Sofia Dahlman startat sin ateljé, alltså 1865, fanns det 874 invånare men det var trögt att få igång utvecklingen av tätorten. Först när hela sträckan av järnvägen mellan Stockholm och Kristiania var klar 1871 började den industriella utvecklingen få fart. Under 1880-talet etablerades Arvikaverken, pianofabriken Östlind & Almquist med flera industrier som spelat så stor roll för Arvikas utveckling. Invånarantalet ökade till 2 075 år 1890 och 1920 var det uppe i 5 343 personer. Befolkningsökningen innebar att kundkretsen ökade för fotoateljéerna.

Storgatan med ~~Olga~~ Anderssons ateljé. Bild av Olga Segerberg.

Sofia Dahlman

(1832–1922). Sofia Dahlman var dotter till Britta Stina (1800–1884) född Hjelm och klädesfabrikören Johan Reinhold Schröder (1792–1835). Britta Stina som kallades Betty fick 11 barn på 15 år. Första tiden i Arvika bodde familjen på Gate, som man hyrde av jägmästaren Herman Falk. När Sofia, som kom att kallas Sofi, föddes hade de flyttat till tomt 96, där fadern drev en klädesfabrik och där det även fanns press, färgeri och garveri. Kvartret heter än i dag Garvaren. Byggnaderna låg utmed gatorna och omgav innergården. Bostadshuset vätte ut mot nuvarande Järnvägsgatan och handelsboden i hörnet mot Hamngatan. Gårdsporten fanns vid det som blev Östra Esplanaden och mitt emot den var en brygga vid Kyrkvikens strand.

Tack vare Sofias bror Axels böcker, ”En värmäländnings minneuppteckningar. Del 1–4” vet vi en del om barnens uppväxt. Axel skriver utifrån

sina egna erfarenheter och där finns naturligtvis syskonen med. Det framgår att barnens skolgång var viktig och att det gällde även döttrarna. Sönerna Axel och Mauritz fick gå i en innanläsningsskola hos en gammal Mamsell Stenberg, som även lärde pojkarna att sticka yllevantar. Men undervisningen började med att mamma Betty lärde barnen att läsa och skriva. Senare hade pojkarna informatorer. Flickors utbildning hade en annan inriktning och de undervisades mest i hemmet. Efter faderns död blev det bekymmersamt för familjen. Genom Axel får vi en bra bild av vad som hände när familjeförsörjaren försvann: *Det blev bekymmersamma dagar för vår oförgätliga moder, som blev sittande i konkursbo med tio oförsörjda barn, det äldsta blott 15,5 år gammalt, det yngsta föga mer än fyra månader, båda flickor. Elfte barnet, en flicka med namnet Clara, hade dött redan på Edsvalla vid 4.5 års ålder.*

Om denna moder behöver jag ej orda, hon var det käraste jag ägt i livet, hon gjorde med sin kärlek, sitt allvar, sin gudsfruktan oss alla barnen till hederliga människor, och Gud har hjälpt oss fram i livet.

Betty var tydligen en handlingskraftig och energisk kvinna som tog itu med situationen. Familjen hyrde en bostad, eftersom de i samband med konkursen måste lämna handelsgården. För att få en inkomst startade hon ett hushåll för ett tiotal herrar. De tre yngsta barnen var Sofia född 1832, Knut född 1833 och Celina född 1834 och de följde naturligtvis med mor Betty. De äldre pojkarna skickades till olika järnbruk runt Arvika där de fick undervisning. En gudmor och en änkeprostinna tog hand om två av de äldre flickorna. Vänner till föräldrarna samlade in pengar så att Axel kunde få ordentlig skolundervisning och han fick gå i skola i Åmål. 1839 flyttade Betty med barn till Åmål där hon startade en flickpension tillsammans med äldsta dottern Sanna. Bettys bästa vän fanns redan i Åmål och det hade naturligtvis stor betydelse för flytten. En flickpension på den här tiden var kanske mer av ett hem för uppfostran och utbildning av blivande hustrur och mödrar, men det är troligt att viss konventionell undervisning förekom. Sofia som var sju år vid flytten blev säkert undervisad i mor Bettys flickpension. Efter åtta år återvände de till Arvika och bosatte sig i ett hus på tomt 90 vid torget.

Från vänster Betty Schröder, Sanna Mebius och Helena Olsén. Fotot är taget 1864 av Sofi Dahlman.

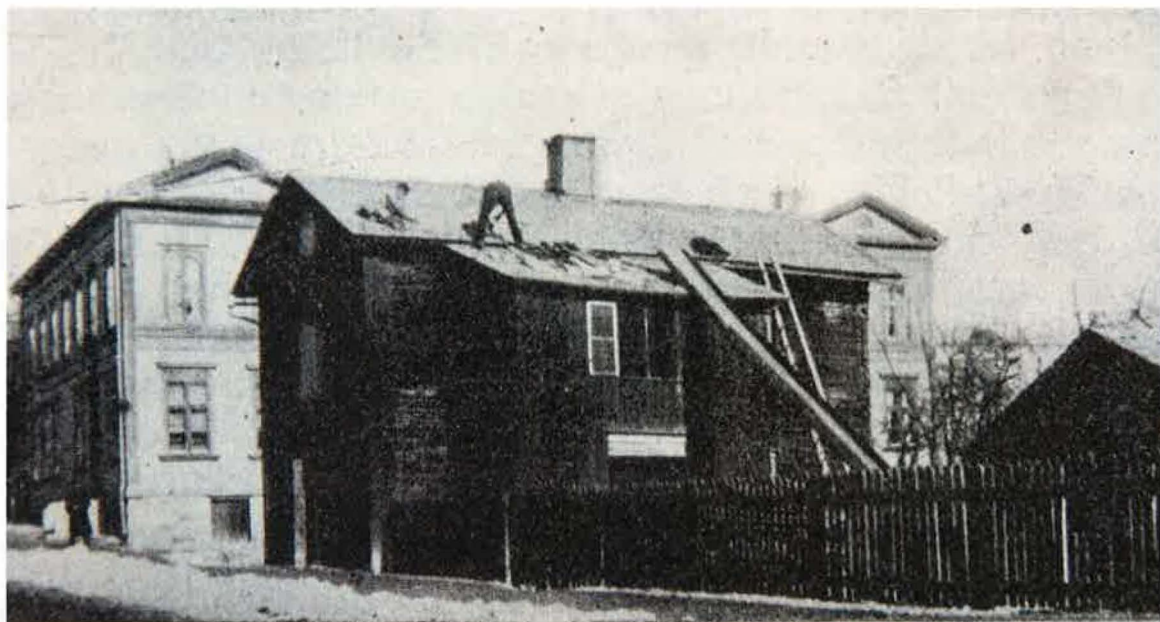

Sofi Dahlmans Fotografiska Atelier på tomt nr 70 i kvarteret Läkaren.

I Axels minnesuppteckningar får man en inblick i familjens vardagsliv och det framgår klart hur betydelsefull familjen var i en tid då det inte fanns en välfärdsstat med omsorg om sina medborgare. Familjen levde ett ganska enkelt liv men hörde till en respekterad släkt av välkända medborgare och deltog i en del av tidens nöjen. Axel berättar om annandagsbalen i Scherlanderska huset vid torget, en långvarig jultradition, även om den flyttades till annan lokal. Sofia reste med mor och någon av systrarna till Stockholm och en annan gång till släkten i Mjölby där en av bröderna fick husrum och gick i lära hos en farbror för att bli färgare. Resorna gick med hästskjuts till Karlstad och därifrån med ångbåt på Väneren och Göta kanal. De tog sin rundliga tid och det är naturligt att man stannade borta längre perioder.

Äktenskap med Nils Dahlman

I början på 1850-talet kom Nils Dahlman, född 1817, till Arvika som nyutexaminerad läkare. Nils var värmlänning från Holmedal. En släkting till Nils hade anknytning till Arvika och det kan vara orsaken till hans val av hemort. Det finns många exempel, inte minst i Sofias släkt, på att släkten

ofta hade stor betydelse för vart människor sökte sig. Nils var praktiserande läkare, men dessutom var han år 1852 brandvakt och Sofia hade en bror och en farbror som var engagerade i köpingens brandförsvar. Nils' släkting var dessutom delägare i huset som Sofias bror bodde i. Det är lätt att föreställa sig att Sofia och Nils träffades i den lilla köpingen. De gifte sig 1853. Nils Dahlman hade då blivit stadsläkare i Strömstad och Sofia flyttade dit. Hennes syster Nanny följde med. Sofia födde fyra barn men den förstfödde sonen dog som spädbarn. Nils Dahlman blev 1859 Nordmarkens första provinsialläkare och de slog sig ner i Årjäng. Nils dog redan 1861 och änkan Sofia återvände med en son och två döttrar till Arvika och bosatte sig på tomt nr 80, där hennes bror Gustav Schröder fanns. Hon födde ytterligare en son, Nils Mauritz, efter mannens död. Denna son dog redan 1864. Samma år hyrde Sofia bostad på tomt 48 och där bodde hon med sina barn tillsammans med mor och en syster till 1874.

Sofi Dahlmans Fotografiska Atelier

När Sofia 1864 startade Sofi Dahlmans Fotografiska Atelier var hon Arvikas första kända bofasta fotograf. Fotoateljén låg på tomt 70 i kvarteret Läkaren, alltså nära bostaden. Hur Sofia fick idén att börja med fotografering för att försörja sin familj är inte helt klarlagt. I början av fotograferingens historia reste fotografer runt i Sverige och satte upp tillfälliga ateljéer. Från 1840-talet fanns det både tillfälliga och fastboende fotografer i Karlstad. En

*Det lilla huset till höger var fotoateljén.
I bakgrunden skymtar apoteket som revs
och där Domusvaruhuset byggdes.*

*Betty Schröder (1800–1884) mor
till Sofia och hennes nio syskon.*

SOFI DAHLMANS FOTOGRAFISKA ATELIER
I ARVIKA

av dem var Fredrik Renard som kom resande från Tyskland via Norge till Arvika, Karlstad och senare till Stockholm och Gävle. Hans annonser i NWT visar att han stannade till i Arvika i september 1858. Han bodde och fotograferade i hattmakare Wallins gård. Men i oktober samma år fanns han i Karlstad. Som framgått ovan bodde inte Sofia i Arvika vid den här tiden och hennes man levde fortfarande. Men hon kan vid senare tillfälle fått kontakt med Fredrik Renard genom sin bror Axel. Han var god vän med Edvard Dahlman, vars familj Renard hyrde ateljé av i Karlstad. Tilläggs bör att Sofias avlidne man Nils Dahlman torde hört till samma släkt som Edvard Dahlman.

Harald Mebius-Schröder uppger i boken "En bildkrönika över Arvika" att Sofia Dahlman fotograferade "flera på den tiden verksamma kommunalmän". I Karlstads kommunarkiv finns bilder tagna i hennes ateljé i Arvika. På de fotografier som finns utlagda på nätet kan man se hur hon möblerade. Detta har gjort det möjligt att fastställa att ett antal bilder i Mebius-Schröders och Axel Schröders böcker är tagna i hennes ateljé. På kortens framsida står Sofi Dahlmans Fotografiska Atelier, men de som är publicerade i böcker är som regel beskurna. I Arvika kommuns historiska bildarkiv har jag kunnat identifiera 14 fotografier men det kan finnas flera. Två kvinnoporträtt finns publicerade i Sveriges släktforskarförbunds databas Rötter, porträttfynd. Det finns 22 foton i databasen Werm-landsbilder.se och ett porträtt av Sofia själv som är av okänd fotograf. De flesta korten är av män och de är oftast handlanden, kommunalmän eller släktingar. De flesta kvinnorna hör till familjen eller är vänner. Det är oklart hur länge Sofia arbetade som fotograf. Ett foto som föreställer Betty Schröder har daterats till 1874. Alla kvinnoporträtt torde vara från 1860- och 70-talen om man ser till klänningarna med stora kjolar, åtsittande midja och vida långa ärmar med manschetter. Det troligaste verkar vara att hon upphörde med fotograferingen som yrke någon gång under 1880-talet.

Rekvisitan i hennes ateljé bestod av två olika stolar, åtminstone en av dem en Lindomestol, ett draperi med två tofsar, den klädda stolen har samma tyg som draperiet, ett pelarbord och en stormönstrad rutig matta. Hon använde inte kuliser på de foton jag hittat. Den avfotograferade sitter rakt fram med allvarlig blick, allt enligt tidens sed och mode. Männerna har ofta elegant korslagda ben.

Sofia hade konstnärliga anlag något som kom

väl tillpass vid retuscheringen av foton, som vid den här tiden alltid förekom. Retuschör var ett eget yrke. Hon var även teckningslärare. Hennes arbete som fotograf nämns inte alls i kyrkböckerna men däremot att hon som änka hade tre olika pensioner.

Sofias sista tid

Under tiden 1874 till 1893 flyttade hon fyra gånger inom Arvika. Sedan döttrarna gift sig och fått egna hem bodde Sofia oftast hos någon av dem. 1883 bosatte hon sig hos dottern Anna Maria Kristina som var gift med stationsskrivare Johan Conrad Hallqvist och bodde i Arvikas stationshus. Efter dotterns död flyttade hon därifrån till tomt nr 33, men efter en tid bosatte hon sig hos den andra dottern Nanny i Orsa. Sofia överlevde även henne och återvände år 1916 till Arvika, där hon var bosatt hos sin bror Axel Schröder tills hon slutade sina dagar 1922. Hon hade då överlevt alla sina barn och sin man.

Theodor Traung (1848–1901) grosshandlare, skeppsredare och kommunalman.

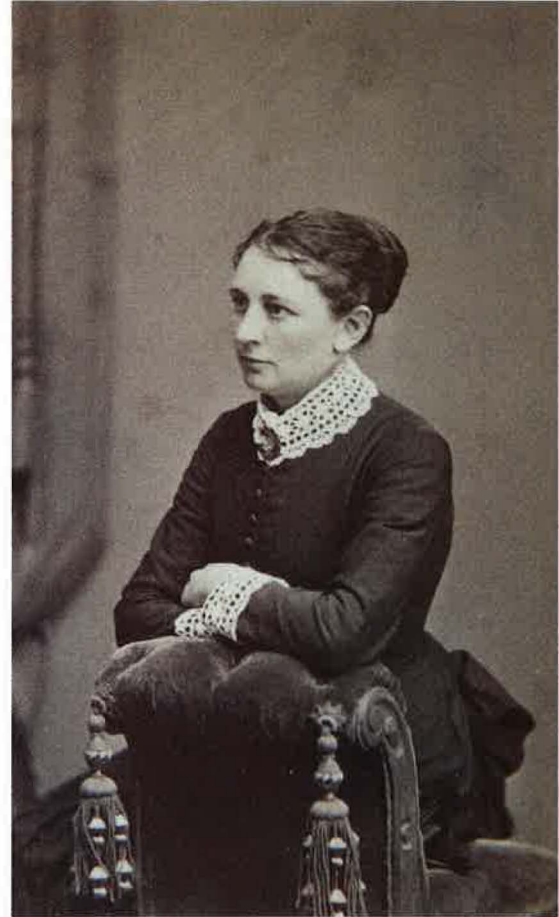
SOFI DAHLMANS FOTOGRAFISKA ATELIER
I ARVIKA.

Augusta Chytraeus

(1853–1921), föddes i Ronneby. Föräldrarna var Gustaf M Chytraeus och Kjerstin född Carlsson. Fadern var inspektor och familjen flyttade åtskilliga gånger i Blekinge och Skåne för att 1869 bosätta sig i Småland, där de bodde i Långasjö och Älmeboda.

Tio år senare flyttade Augusta till Arvika, där hennes bror bagaren Johan Mauritz Chytraeus hade slagit sig ner. Han bodde och hade sin verksamhet på Storgatan 25, tomt 89. I mitten av 1800-talet började en demokratisering av det svenska samhället och kvinnors ställning förbättrades. Dit hörde att ogifta kvinnor blev myndiga när de fyllt 25 år och fick ägna sig åt viss yrkesverksamhet. Så fort Augusta uppnått den rätta åldern etablerade hon den 14 december 1878 sin "Firma Augusta Chytraeus." Redan i januari 1879 annonserade hon i NWT, där hon tillkännagav att hon öppnat "Fotografisk Atelier som kommer att vara öppen alla söknedagar från kl 10 f.m. till 4 e.m. och helgdagar från kl. 1 e.m." Ateljén fanns på Storgatan 25 där hon även bodde. Hushållet bestod av brodern med familj och Augusta och dessutom drängar, pigor, lärlingar och ett biträde som troligen var Augustas fotografbiträde.

Augusta Chytraeus arbetade som fotograf i nästan hela sitt liv och det finns en hel del av hennes fotografier bevarade. Hon verkade i Arvika till 1886 då hon flyttade till Åmål och därifrån fortsatte hon till Göteborg. Visitkortsporträtt tagna i ateljé var det första och viktigaste motivet i fotokonstens början. På 1870-talet hade det blivit modernt med bröstbilder till skillnad mot tidigare helfigurbilder. Det innebär att majoriteten av de fotografier jag kunnat lokalisera från Augustas tid i Arvika är bröstbilder men det finns några exempel med rekvisita, som var den gängse med bord, stol, matta och draperi med tofsar. De flesta av hennes fotografier har jag hittat i Sveriges Släktforskarförbunds databas Rötter, porträttfynd, Wermlandsbilder.se och några i Arvika kommuns historiska bildarkiv.

Fotografen Augusta Chytraeus under tiden i Arvika. Bilder är tagen i hennes fotoateljé på Storgatan.

I ett fotoalbum som ägs av Säguddens Museum finns bl.a. ett självporträtt.

Augusta fortsatte som fotograf i Åmål där hon flyttade flera gånger inom staden. Samtidigt hade hon en filial i Konsvinger. Anledningen till flytten till Åmål har jag inte kunnat fastställa men kanske var det så enkel som att hon fick en lämplig köpare av verksamheten i Arvika. Fotografen Olof Andersson flyttade tillbaka till sina hemtrakter och han bosatte sig och hade ateljé på tomt 89 så det ligger nära tillhands att anta att han tog över Augustas rörelse.

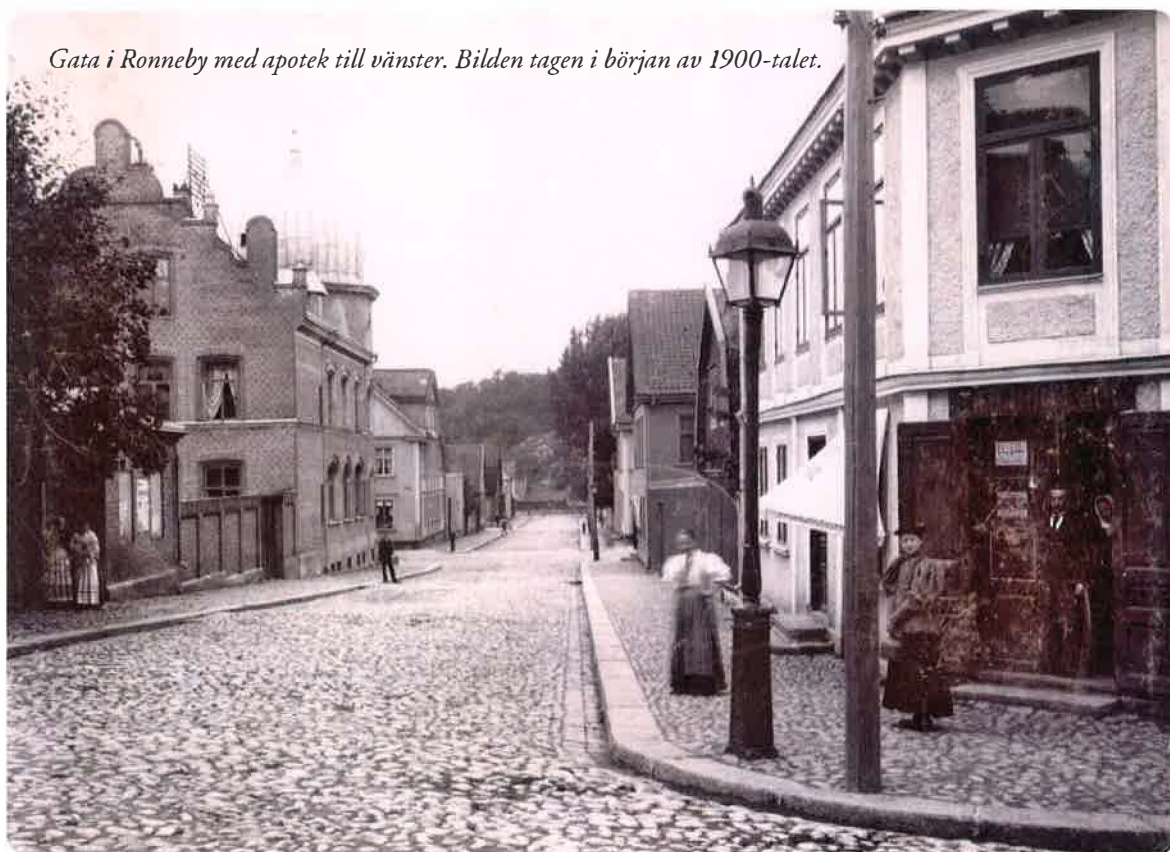

1893 flyttade Augusta till Göteborg där hon bodde och verkade på två olika adresser på Drottninggatan. Hon hade även filialer i Laholm och Ronneby och från den senare finns exempel på att hon även tog utomhusbilder på stadsgator. 1916 när första världskriget hade pågått några år gick 20 fotoateljéer i Göteborg samman och annonserade att de på grund av "enormt stegrade inköspriser å alla fotografiska råmateriel, såväl som öfriga ökade omkostnader" måste höja sina priser med 10 % på all slags fotografering. Augusta Chytraeus fanns bland dem.

1921 avled Augusta Chytraeus och hon testamenterade sin kvarlåtenskap till de två kvinnliga biträden som då var anställda hos henne.

Gata i Ronneby med apotek till vänster. Bilden tagen i början av 1900-talet.

Anna Dähn

(1858 -?). Hennes föräldrar bodde i Långvak strax utanför Arvika köping när Anna föddes. De hette Anders Ersson (Eriksson) och Märtha Olsdotter, som avled 1871. Anna kom från fattiga förhållanden. Vid ett tillfälle konstaterades det i kyrkböckerna att hennes far var utfattig. 1874 flyttade Anna till Arvika och började arbeta som piga hos Mathilda Edgren på tomt 92. Tre år senare anställdes hon av änkan efter Jonas Wilhelm Alsterlund på tomt 73. Anna var kvar i tjänst hos henne till 1886. Det finns uppgifter att Anna även arbetade i Hotell Christiania som Alsterlund ägt, men det är osäkra uppgifter.

1886 flyttade Anna till J.F. Rudströms gård på tomt nr 98, Storgatan 18 där hon öppnade en fotoateljé. Samtidigt anmälde hon till pastorsexpeditionen att hon ändrat sitt efternamn till Dähn. De flesta kvinnor som blev fotografer kom från mer välbärgade förhållanden, men Anna var ett undantag och hur hon fick möjlighet att öppna en egen ateljé är oklart. Men kvinnliga förebilder fanns det i Sofi Dahlman, som troligen hade kvar sin ateljé och i Augusta Chytraeus som drev sin fotoateljé 1879-1886. Anna började som fotograf 1886 och annonserade i september samma år om sin firma i NWT *"Arvika nya Fotografi-Atelier i Rudströms nybyggda går[d] vid östra ändan af Storgatan rekommenderas i den ärade allmänheten benägna åtanke. Högaktningfullt. Anna Dähn."* 1889 löd en notis i NWT: *"Anna Andersson Dähn fortsätter i Arvika köping fotografirörelse under firma Anna Dähn."*

I Sveriges Släktforskarförbunds databas Rötter, porträttfynd, finns sju fotografier. I Arvika kommuns historiska bildarkiv liksom i privat ägo finns några enstaka av hennes foton. Anna Dähn använde sig av kulisser, en med träd och grönska och en annan med inomhusmotiv.

1891 emigrerade hon till USA, som flera av hennes syskon redan gjort. Hon reste från Kristiania (Oslo) över till England och från Liverpool med ankomst till New York. Slutdestinationen var St Paul i Minnesota. Ingenting tyder på att hon återvände till Sverige så troligast är att hennes fotoateljé upphörde när hon emigrerade.

Det finns andra uppgifter om Anna Dähn som jag inte kunnat belägga och har därför valt att använda uppgifter som kan styrkas i kyrkböcker.

Arvika nya Fotografi-Atelier

i Rudströms nybyggda går vid östra ändan af Storgatan rekommenderas i den ärade allmänheten benägna åtanke.
Högaktningfullt
ANNA DÄHN.

Anna Dähn

Arvika

Amelie Rydberg

gift Sandelin, (1862–1950), föddes i Arvika. Hennes föräldrar var Johan Emil Rydberg och Ebba född Sundblad. Johan Emil Rydberg var handlande och vistades under en period i USA. Familjen bodde då i ett hus på tomt 68.

På 1870-talet när mannen kommit hem bosatte man sig på Köpmangatan 7, tomt nr 63. År 1892 fick fadern tillstånd att bygga en fotoateljé, som uppfördes nedanför bostadshuset utmed Köpmangatan. På ett nyupptäckt fotografi ser man boningshus och den fristående ateljén med sina takfönster. Samma år startade Amelie sin "Firma Amelie Rydberg" och ateljéns namn var "Amelie Rydberg Fotografisk Atelier". Även hennes två äldre systrar, **Emilia Kristina**, (1856–1951) och **Teresia Charlotta**, (1858–1923) var fotografer. I personalen fanns de tre systrarna, en anställd fotograf och fotografbiträde. Alla var kvinnor. Det gamla bostadshuset revs och Amelies bror Karl Rydberg,

(1860–1938) lät år 1902 uppföra ett nytt större tvåvåningshus. Det finns fortfarande kvar men har förändrats med affärslokaler i bottenvåningen.

Amelie gifte sig 1908 med sjökaptanen Karl Georg Sandelin, (1857–1931), från Gunnarskog och han flyttade in på Köpmangatan 7. Han var kapten på ångaren Nordstjärnan som gick mellan Arvika-Säffle-Åmål-Göteborg under tiden 1884-1921. Amelie fortsatte som fotograf även som gift. Det var Amelie med man, två ogifta systrar och brodern Karl med hustrun Gerda som utgjorde tre hushåll i det nybyggda huset. I hushållen ingick även anställda i ateljén och pigor. Under fotoateljéns tio sista år, 1925-1935, förestod svägerskan Gerda Rydberg den. Det finns en uppgift att hon skulle ha tagit över den.

Amelie Rydberg Fotografisk Atelier drevs i hela 43 år i detta namn. Det finns gott om fotografier bevarade från Amelies ateljé och en stor del av dem

Ångslupen »Fram» i Arvikasundet.

Fot. af AMELIE RYDBERG.

är bröstbilder där det inte syns någon bakgrund. Som regel står ateljénamnet längst ner på fotografiernas framsida. Dessa visitkortsporträtt var populära under hela 1890-talet och en bra bit in på 1900-talet. I gamla album hos arvikabor är det vanligt med sådan foton från hennes ateljé. En del rekvisita från Amelies ateljé finns bevarad och en avfotograferad kopia av en kuliss ingår i utställningen som visas på Såguddens Museum somrarna 2020 och 2021. Intressant nog har jag upptäckt några foton med den bakgrunden bl. a i ett album som tillhör museet. I Sveriges Släktforskarförbunds databas Rötter, porträttfynd, finns 199 av Amelie Rydbergs fotografier och i Wermlandsbilder.se 10 stycken. Ett drygt 20-tal foton har jag kunnat identifiera i Arvika kommuns historiska bildarkiv, men det finns troligen flera.

Bland Amelies alla fotografier finns några foton av barn som står vid en stol med ett högt ryggstöd. Stolen kommer från Bröderna Erikssons möbelverkstad och man kan se den på foton av deras monter från den stora Arvikautställningen 1911.

Vid Allmänna konst och industriutställningen 1897 i Stockholm blev Amelie prisbelönt, som det står på baksidan på hennes fotografier. Fotograferingen var länge mest en inomhussyssla men Amelie Rydberg tog även vyer ute i naturen. I Svenska Turistföreningens årskrift 1902 finns fem bilder till en berättelse om en båtresa mellan Säffle och Arvika, som hon eller någon av hennes fotografer tagit. En av dem föreställer »Ångslupen Fram i Arvikasundet.»

I Svenska Turistföreningens årskrift 1902 återfinns fem bilder tagna av Amelie Rydberg.

Liten pojke fotograferad sittande på stol från Bröderna Erikssons möbelverkstad i Taserud.

Innergården till Köpmangatan 7 där Amelie Rydberg bodde och hade sin ateljé.

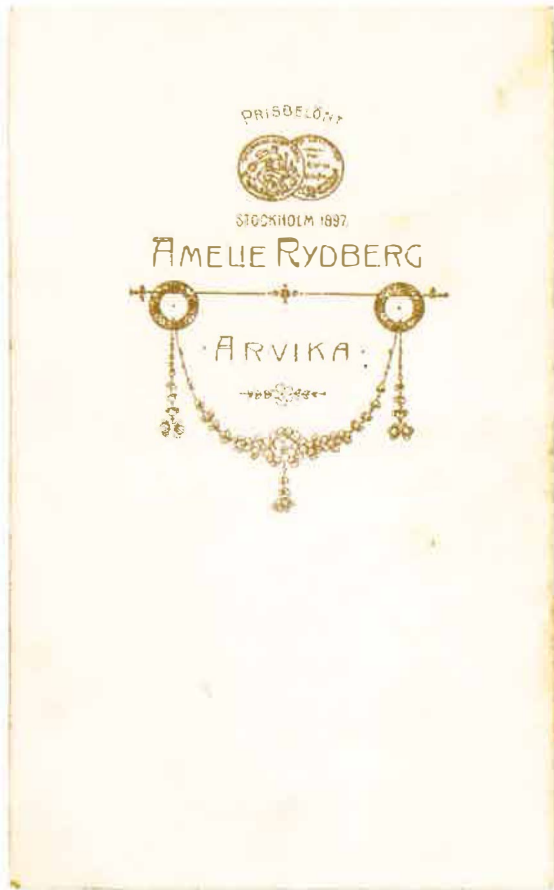
*Agda Emilia Gustafsson gift Bruce
(1880–1963) från Grindsbol, Älgå.*

*"Mor och döttrar". Kulissen i bakgrunden
är den som återfinns i utställningen.*

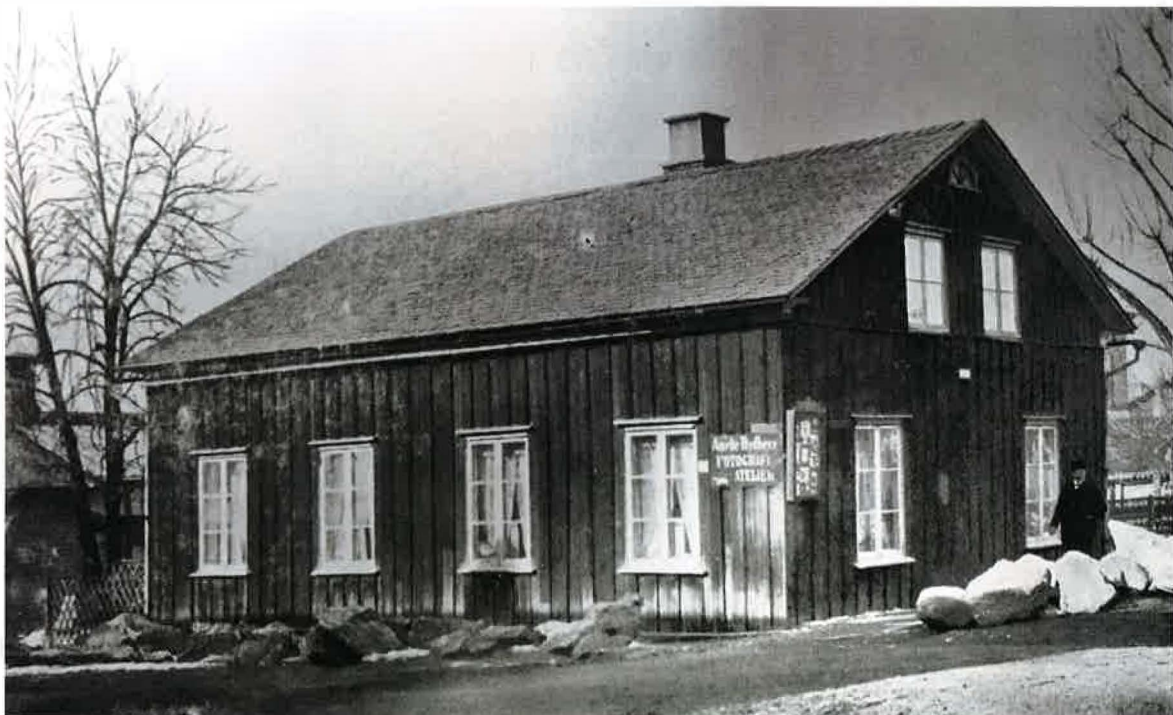

*Fotoateljé i utställningen på Säguddens museum.
Kameran och kulissen har tillhört Amelie Rydberg. Kulissen är en reproduktion av originalet.*

Prisbelönt vid Allmänna konst och industriutställningen 1897 i Stockholm.

Köpangatan 7 med fotoateljén till vänster efter 1892.

Gerda Rydberg

född Ask, (1881–1951), kom från Borås till Arvika 1907 för att arbeta som fotograf hos Amelie Rydberg. Det är troligt att hon med tiden stod för större del av arbetsinsatsen eftersom hon var mycket yngre än svägerskorna. Hon gifte sig 1910 med Amelies bror sparbankskamrer Karl Rydberg men fortsatte sitt arbete som fotograf. De hade inga barn. Amelie drog sig tillbaka 1925 och allt tyder på att Gerda tog över ateljén, men behöll det inarbetade namnet. 1935 såldes den. Gerda deltog aktivt i Arvikas sociala liv som kassaförvaltare i Röda Korsets Arvikakrets och i styrelserna för Blomsterfonden och Föreningen Arvika nöjesmarknad. Det var välgörenhetsföreningar som stod för hjälp till behövande före välfärdssamhällets tid.

Som änkor flyttade både Amelie och Gerda till Storgatan 28 och så småningom lämnade Amelie sin egen lägenhet för att bo hos Gerda Rydberg. Amelies ena syster Teresia Charlotta hade avlidit 1923. Emilia Kristina stod fortfarande som fotograf i mantalslängden 1941 och även hon hade flyttat till Storgatan 28. Amelie avled 1950 och året därpå dog både Gerda och Emilia Kristina. Fotoateljén var såld till Olga Segerberg.

Hon hade sedan länge en fotoateljé på Storgatan 25 och bl.a. glasplåtar från Amelies ateljé har upphittats där. Det verkar som om Olga avslutade verksamheten på Köpmangatan 7 och tog med inventarier till Storgatan 25.

Olga Segerbergs ateljé på Storgatan 25.

Där står ”i besittning af en nära 10-årig praktik i såväl in- som utlandet, och med tillgodoseende af den senare tidens gjorda uppfinningar inom denna bransch, ser jag mig i stånd till att kunna garantera ett både välgjort, hållbart och billigt arbete.”

Öppettiderna var vardagar mellan 9 och 16 och söndagar 12 till 15. Olga tog foton av militärer men även andra porträtt. På kortens framsida står hennes namn och Westra Prinsgatan 17 Karlskrona. Intressant är hennes uppgift att hon praktiserat så länge. 1882 var hon 14 år och bosatt hemma i Stenstorp. Det kan ju vara så att hon gick i lära hos Olof Andersson som befann sig där från 1882 och fram till flytten till Arvika. Uppgifterna om hans olika vistelseorter varierar och jag har inte undersökt det närmare. I det här sammanhanget är bara hans anknytning till Olga och hennes familj relevant.

Olga återvände till Arvika och återtog arbetet som fotografbiträde hos sin sväger i fotoateljén på Storgatan 25 på tomt 89. När han dog 1901 fortsatte hustrun Malvina verksamheten några år. Olga uppgavs som innehavare av fotoateljén redan 1901 och säkert är att hon blev den viktigaste fotografen. Hon fotograferade gärna gator och torg i Arvika och vykort. Hennes arbete var av mycket hög foto-

Olga Segerberg

(1868–1951), var född i Häggum i Västergötland. Föräldrarna hette Kajsa Jonsdotter (född 1833) och Fredrik Larsson (född 1828). Det fanns fyra döttrar och tre söner i familjen, som 1874 flyttade till Stenstorp.

Olgas syster **Malvina** (1862–1914) gifte sig 1884 med **Olof Andersson** (1835–1901) och 1886 bosatte de sig i Arvika. Olof var sedan länge fotograf och troligen tog han över Augusta Chytraeus' fotoateljé på Storgatan 25. Olof Andersson återvände till sina hemtrakter efter att ha flyttat runt och haft fotoateljéer på många olika platser i Sverige och eventuellt i Norge. Han var från Arvika landsförsamling. 1890 flyttade även Olga med föräldrarna till Arvika och de bodde på tomt nr 76 och senare nr 79. Det var nu Olga tog namnet Segerberg och Stenstorp noteras felaktigt som hennes födelseort i kyrkböckerna. Olga arbetade som fotografbiträde hos sin sväger Olof Andersson.

1892 flyttade Olga till Karlskrona och 6 februari samma år annonserade hon i Blekinge Läns Tidning att hon öppnat en fotoateljé i staden.

grafisk klass och det gällde inte minst stadsmiljöerna. 1911 blev hon medlem i Svenska fotografers förbund. Hon hade flera filialer bl. a i Charlottenberg, Åmotfors och Färgelanda. I Färgelanda arrenderade hon en ateljé. Hösten 1916 fick FKPR (Föreningen för kvinnans politiska rösträtt) ha sina möten gratis i denna lokal.

Olga Segerberg blev en välkänd och betrodd fotograf i Arvika. I katalogen till den stora Arvika-utställning 1911 står: *"Ensamtill till fotografiering inom utställningen är öfverlämnad till O. Anderssons fotografatelier, innehafvare fröken Olga Segerberg, till hvilken en hvar som önskar fotografier tagna af sin utställning, äger att hänvända sig."*

Om utställare ville ha en annan fotograf gick det bra men Olga Segerberg måste ge sitt tillstånd. Man kan notera att firman fortfarande går under namnet O. Andersson fastän Olof varit död i tio år.

Brodins bok om Arvika innehåller över 70 foton som Olga Segerberg tagit. Bland dem finns interiörer från konstnärers och andra välkända arvikabors hem. Det historiska bildmaterialet i Arvikas nya kulturmiljöprogram (2021) är till stor del från Olga. I databasen Rötter, porträtt-

fynd finns sju fotografier från tiden i Karlskrona och 26 från Färgelanda varav två är daterade till 1919 och 1920. Det finns inte något fotografi i Olga Segerbergs namn från Arvika men det finns 234 som tagits av O. Andersson och 39 av O. Andersson Atelier. Åtminstone de senare är många från Olgas tid. Inte heller i Wermlandsbilder.se finns några foton i Olgas namn men 17 från O. Andersson. Det är svårt att veta vilka fotografier som tagits av Olga Segerberg, eftersom det ju dröjde länge innan hon ändrade firmanamnet till sitt eget.

Olga var samhällsengagerad och deltog i kampen för kvinnlig rösträtt. Hon var en tid ordförande i Arvikas FKPR. Hon var även medlem i Fredrika Bremerförbundet. Olga satt i styrelsen för föreningar som V.a Värmlands djurskyddsförening och Föreningen Födelsedagsgåvan, som arbetade för att skaffa en fastighet för äldre mindre bemedlade. Hon hade en fosterdotter, född i Stockholm, som hon senare adopterade.

Från 1896 bodde Olof Andersson med familj och de tre fotografbiträden Brita Crona, Olga Segerberg och Anna Jansson samt någon piga på Viksgatan 13 på tomt 132. Anna Jansson flyttade därifrån och startade egen fotoateljé. Brita Crona

Olga Segerberg.

(1869–1951) hade Olga troligen lärt känna under tiden i Karlskrona. 1894 flyttade Brita med sina föräldrar till Arvika och även de bodde en tid på Viksgatan 13. Brita arbetade som fotografbiträde hos Olof Andersson och fortsatte som fotograf hos Olga. Omkring 1918 inledde hon en ny bana som barnavårdsinspektris. Brita var mycket socialt och politiskt engagerad och en ivrig förkämpe för kvinnors rösträtt.

Huset på Viksgatan 13, som kallades Segerbergsgården, var en tvåvåningsbyggnad i trä med plats för flera familjer. 1928 flyttade Olga och Brita därifrån till Storgatan 25 där fotoateljén fanns. När Olga 1935 hade förvärvat Rydbergs ateljé på Köpmangatan 7 flyttade hon dit och Brita återvände till Viksgatan. Sin sista tid, innan hon dog 1951, bodde Brita på Höglunda 9, Arvikas ålderdomshem. 1938 hade Olga flyttat tillbaka till Segerbergsgården som hon ägde till hälften. Systersonen Folke var ägare till den andra hälften. När Olga avslutade sitt långa arbetsliv som fotograf är oklart. Hon var 67 år när hon förvärvade Rydbergs fotoateljé. Olga Segerberg avled 1951 och ligger begravd på Arvikas kyrkogård.

Segerbergsgården på Viksgatan 13.

Anna Jansson

(1873–1954), var född i Stora Kil och syster till de två bröderna Jansson som 1904 grundade Arvika Tapetfabrik. Redan följande år uppgick den i Nordiska Tapetfabriken med bröderna i ledningen och som huvuddelägare. Familjen hade år 1882 flyttat till Arvika och 1888 startade bröderna en affär som under namnet Tapet & Färghandel 1921

flyttade till Storgatan 21. Bröderna byggde till en våning på huset och där inrättades en fotoateljé till systemen Anna. Översta våningens höga fönster påminner fortfarande om ateljén. Anna hade sin bostad och fotoateljé där under åren 1923–1944.

Anna Jansson hade skaffat sig en grundlig utbildning. 1894 gick hon elev hos Sigrid Wedin Atelier i Skara och fortsatte som fotografbiträde hos Firma Ludv. Ericson i Skövde 1895–1900. I Arvika blev hon år 1900 biträde hos fotografen Olof Andersson och därefter hos hans änka Malvina. Anna bodde en tid i deras hus på tomt 132, Viksgatan 13. 1902 arbetade hon som fotograf i Norrköping. Följande år var hon åter i Arvika och startade egen ateljé.

Varken Släktforskarförbundets databas Rötter, porträttfynd eller Wermlandsbilder.se har några fotografier tagna av Anna Jansson. Jag har hittat hennes bilder i Brodins bok om Arvika från 1936, där det finns ett trettiofemtal foton, både interiörer och exteriörer av kända byggnader i staden som kyrkor och industrier. Där ingår även ett flertal gruppbilder av personal, styrelser och liknande.

Storgatan 21, Arvika. Fotoateljéns glasfönster ses högst upp till höger.

Kyrkogatan 22 till vänster.

Amanda Lindborg

gift Forsberg, (1854 –?). Hon bodde hos sina föräldrar på tomt nr 74. Det finns en uppgift att hon hade en fotoateljé till 1875 men det är okänt var den låg. 1875 gifte hon sig med bagargesällen Johan Reinhold Forsberg som bodde på tomt 89 och de flyttade till Åmål. Utförligare uppgifter saknas men vi vet att hon runt 1873 fotograferade Johannes Henriksson född 1833 i Fröbol, Älgå. Fotot finns Wermlandsbilder.se.

Hildur Seymer

(1879–1970), föddes i Nora. Hon och systemen **Signe Seymer**, (1886–1952), flyttade till Arvika och startade fotoateljén **Systr. Seymer** år 1904. Ateljén fanns på Kyrkogatan 22 men redan 1906 överlät de den till Gunnar Ödvall och Viktor Larsen, som då hade en fotoateljé i Glava. Systrarna flyttade 1906 till Kristinehamn. I Sveriges Släktforskningsförbunds databas Rötter, porträttfynd finns 11 foton från Systr. Seymers ateljé i Arvika. Alla har människor som motiv men tre är tagna utomhus.

Albertina Pauli till höger.

Albertina Pauli

(1889–1975), representerar den grupp fotografer som brukar kallas bygdefotografer. De hade ingen ateljé utan reste omkring i bygderna och fotograferade inte bara stela porträtt utan även livfulla genrebilder. Albertinas föräldrar var kakelugns-makaren Axel Wilhelm Pauli född 1844 och hans hustru Maria Olsdotter född 1846. Han var först backstugusittare men det ändrades tidigt till hemmansägare. Familjen bodde i Hulta i Långvak i dåvarande Arvika landsförsamling. Det är från tiden i Långvak som Albertinas kända fotografier härstammar. Glasplåtarna finns bevarade i bygden. I Hembygdsportalen finns 26 fotografier som Albertina tagit. Det är utomhusbilder med människor i lediga poser.

1927 flyttade hon med sin dotter till Olebyn i Ny socken som diversehandlare. Där stannade de bara några år innan de bosatte sig i Karlstad. Albertina försörjde sig och dottern som hushållerska och husföreståndarinna. Det finns inga uppgifter att hon fortsatte fotografera sedan hon flyttat från Långvak.

Karl Pauli.

Källor och litteratur

TRYCKTA

- En bok om Arvika
Bratt, Maria
Brodin, Linus
Cronholt, Karin
Dahlman, Eva
Förmödrarna
Halvorsen, SA
Löf, Lars Olof
Mebius-Schröder, Harald
Schröder, Axel
Skoglund, Anna
- Lundquist och Karlberg. 1933.
Från dagerrotypi till cartomani. Släkthistoriskt forum nr 2 2014.
Arvika köpingen och staden 1811–1911–1936. 1937.
Kvinnliga fotografer. C-uppsats. Högskolan på Gotland. 2011.
Kvinnliga pionjäer osynliga i fotohistorien. 1993.
Oalt. 2018.
Från Olof Trätäljas bygder. Svenska turistföreningens årsskrift 1902.
Göteborgs fotografer. Ateljéer och yrkesmän 1840–1910. 1999.
En bildkrönika över Arvika. 1965.
En värmländnings minnesanteckningar. 1–4. 1921–1922.
Anna Ollson – hela Karlstads fotograf. C-uppsats.
Karlstads universitet 2005.
tidigt foto i Blekinge. Blekingeboken Årg. 90. 2012.
Den svenska fotografins historia. 1983.
Lina Jonn. 2003.
Ljusets hemligheter. Kvinnligt fotografi 1861-1986. 1986.
Kvinnor som egna företagare – ingen nyhet. B-uppsats.
Karlstads universitet. 2001.
Årsbok för Värmlands museum. 1976 och 1984.
nr 1 2005 och nr 3–4 2008.

OTRYCKTA

- Kyrkböcker
Arvika kommuns bildarkiv

INTERNET

Nordiska museet/Digitalt Museum

- Eriksson, Lars
Hembygdsportalen
Johansson, B A
Rötter/porträttfynd
Wermlandsbilder.se
- Fotografihistoria. Fotografer och ateljéer i
Hälsingland och Gästrikland. 2020.
Sveriges Hembygdsförbund.
Fotohistoria. Fotografins kvinnor – en bortglömd yrkesgrupp.
Ur kamerabild.se.
Sveriges Släktforskarförbund.

Kvinnor bakom kameran